

Katwijk

Wandelen in en rond kunstenaarskolonies

Toen verschillende kunstenaars en rijke toeristen in de negentiende eeuw naar Katwijk trokken, lag het kleine vissersdorp er nog ongerept bij. De opening van het Groot Badhotel in 1850 luidde het luxe toerisme in. Maar voor de schilders waren juist het ruige vissersleven, de woeste zee en de pittoreske vissershuisjes zo aantrekkelijk.

Kunstenaars kwamen rond 1900 massaal op Katwijk af. Velen van hen verbleven er vooral in de zomermaanden in de pensions en hotels. Het beroemde Hotel Du Rhin op de Boulevard beschikte zelfs over vier schildersateliers. Anderen logeerden liever bij de gewone Katwijkers thuis. Een aantal van hen liet aan de Boulevard een villa bouwen. De kunstenaarskolonie maakte tot aan WOI zijn grootste bloei door. Enkele schilders bleven nog wel komen en er is tegenwoordig een actieve kunstvereniging die exposities houdt (Duna atelier). Katwijk probeert het culturele verleden op verschillende manieren levend te houden, vooral in het plaatselijke museum.

Deze wandelroute voert eerst door het dorp waar helaas veel verwoest is door de Duitse bezetters vanwege de bouw van de Atlantikwal. Je loopt door de duinen langs de zee en komt aan de zuidrand in een groot stuk tussen de open duinen waar de vroegere aardappelakkers van de vissersbevolking lagen. Terug kom je langs het Katwijkse Museum waar veel aandacht wordt besteed aan het vissersleven en de kunstenaarskolonie. Tot slot loop je grotendeels weer door de duinen terug naar het beginpunt.

Historisch beeldmateriaal, vooral schilderijen, staan in de wandelgids Naar de natuur. Wandelen in en rond kunstenaarskolonies

Routebeschrijving

1. Je begint de wandeling bij Kalla's toren (een kunstwerk van Nicolas Dings), ongeveer op de plek waar vroeger het Romeinse fort de Brittenburg lag. De toren zelf verwijst naar het mythische verhaal over de waanzinnige Romeinse keizer Caligula (Kalla) die zijn soldaten schelpen op het Katwijkse strand liet verzamelen als oorlogsbuit voor zijn 'overwinning op de oceaan'. Met de zee in je rug ga je het fiets- en wandelpad op langs het kanaal aan je rechterhand. Dat loop je uit tot de uitwateringssluuis die in 1984 gebouwd is ter vervanging van de negentiende-eeuwse sluizen. Het doodlopende kanaal tussen de Oude Rijn en de duinen stond bekend als het Mallegat en is rond 1870 geschilderd door de romantische schilder Kasparus Karsen met het Groot Badhotel op de achtergrond (A).

A. Van rijke badgasten tot een kunstenaarskolonie

Het witte gebouw op het duin (het zogenoemde Badhuis) een 'Logement en Zeebad-inrichting,' werd in 1846 geopend. Het markeert het beginpunt van Katwijk als badplaats. De eerste badgasten waren vooral Duitsers en Oostenrijkers uit adellijke kringen, die met een badkoets de zee in werden gereden. Rond 1870 kwam het 'gewone' toerisme op gang, tien jaar later geholpen door een tramverbinding met Leiden. Tezelfdertijd wendden diverse schilders van de Haagse School zich af van Scheveningen, dat steeds meer verstedelijkte. Zij 'ontdekten' het nog vrij onbedorven Katwijk. Het dorpje in de duinen met zijn witte kerkje, vissers die met hun bomschuiten vanaf het strand vertrokken en daar ook weer terugkeerden, de visafslag op het strand en de in klederdracht gestoken inwoners waren geliefde onderwerpen, die op internationale tentoonstellingen de aandacht trokken. Daardoor kwamen ook veel kunstenaars uit Duitsland, Engeland en Amerika naar het dorp. Hoogtepunt was de periode 1890-1910 toen diverse kunstenaars in Katwijk een atelierwoning lieten bouwen, er een tentoonstellingsgebouwtje werd ingericht en een kunstenaarsvereniging ontstond. Het werd een echte kunstenaarskolonie met bekende schilders als Willy Sluiter, Bernard Blommers en Jan Toorop, die allen enige tijd een villa in Katwijk bewoonden.

2. Bij de sluis steek je het kanaal over. Na de rotonde ga je RD de Sluisweg in. Je loopt langs het witte gebouw van de voormalige Visserijschool. Bij de derde afslag ga je LA (Tubantenstraat). Je bevindt je nu in de 'rooie buurt' (zo genoemd vanwege de rode bakstenen), aan het begin van WOI ontworpen door de architect Hendrik Jesse (1860-1943), van wie verderop nog meer gebouwen te zien zijn. Aan het einde van de straat sla je LA (Kaninefatenstraat). Bij de T-splitsing ga je RA (Frankenstraat). Sla aan het eind RA en loop over de kade tot je aan je linkerhand trappen ziet. Daal af naar de kade van het Prins Hendrikkanaal, dat in 1879 is aangelegd met een bootverbinding naar Leiden. Sla beneden RA naar de Zwaikom, die door de Duitse schilder met Noorse wortels, G.A.L. 'Morgensterne' Munthe (B) is geschilderd.

B. Munthe en de aantrekkingskracht van de Hollandse kust

Munthe is een van de vele buitenlanders die werden aangetrokken tot Katwijk. Hij had het dorp in zijn jeugd samen met zijn vader, ook een kunstschilder, al vele zomers bezocht. Toen deze stierf trok hij met zijn Nederlandse moeder naar Den Haag, waar hij in aanraking kwam met verschillende schilders van de Haagse Kunstkring. Vooral Hendrik Willem Mesdag, Anton Mauve en Jacob Maris oefenden grote invloed op hem uit. Hij onderscheidde zich van hen door zijn heldere pasteltinten. In 1901 vestigde hij zich samen met zijn vrouw in Katwijk. Zij betrokken een riant huis, Villa Sigrid (later omgedoopt tot Allegonda), aan het noordeinde van de Boulevard. De poëtische, Noorse voornaam Morgensterne gebruikte hij om zich te onderscheiden van zijn eveneens schilderende oom. In 1908 vertrok hij weer naar elders, om zich uiteindelijk te vestigen in het nabijgelegen Noordwijk. Andere Duitse schilders die voor korte of langere tijd in Katwijk vertoefden, waren Hans von Bartels, German Grobe, Wilhelm Bartsch, Hermann Baisch en ook Max Liebermann.

3. Achter de fontein ga je links via de trappen omhoog. Daar ga je kort over de hellingbaan RD en sla je RA de Tramstraat in. Loop deze straat (die bij het standbeeld Zeelui van naam verandert) met de bocht mee uit tot aan de Boulevard. Op de Boulevard zijn nog maar weinig panden die WOII hebben overleefd. Steek de Boulevard over en neem het tweede duinpad LA. Daar staan verschillende reproducties van schilderijen. Zo krijg je een indruk hoe Katwijk eruitzag ten tijde van de kunstenaarskolonie, waar in de loop der tijd wel honderden schilders verbleven.

4. Ga bij de vierde afslag LA in de richting van de Oude Kerk. Deze bleef na de ingebruikname van de Nieuwe Kerk in 1887 behouden door een lobby van enkele kunstschilders, die hun schilderijen ter beschikking stelden. Op de kruising met de Boulevard zie je aan je rechterhand het kunstwerk Kunstenaarskolonie van Peter Erftemeijer. Rechts van de kerk stond de atelierwoning van Bernard Blommers (C). Als je oversteeft en rechts van de kerk onder het bakstenen poortje door gaat, kom je in het Andreashof. Het hof wordt omringd door mooie, wit gesausde huizen die in de plaats gekomen zijn van de visserswoninkjes waar Blommers op uitkeek en die door de Duitsers samen met zijn villa afgebroken zijn. Ga vandaaruit terug naar de Boulevard.

C. Bernard Blommers, tot in het Witte Huis beroemd

Blommers was al een succesvol kunstenaar in Den Haag voor hij naar Katwijk trok. Hij schilderde mee aan het roemruchte Panorama Mesdag. Op advies van de schilder Adolphe Artz, ooit gesteund door de mecenas Kneppelhout (zie Oosterbeek), ging hij eens kijken in het dorp. Na wat logeerpartijen bij de kunsthandelaar Hidde Nijland besloot hij een huis en stuk grond bij de Oude Kerk te kopen. Het huis, waarin de Franse schilder Stengelin en ook Artz enige tijd woonden, liet hij afbreken. In 1899 gaf hij de architect Jesse de opdracht een atelierwoning te bouwen, die hij Villa Thérèse noemde naar zijn jongste dochter. Hij woonde er naast de kunstschilder Evert Pieters, die ooit in het Franse Barbizon had verbleven. Blommers vertegenwoordigde duidelijk de meer zonnige kant van de Haagse School. Zijn stijl sloeg daarom erg aan in de Verenigde Staten, een land dat hij meerdere malen bezocht. Hij werd daar zelfs op het Witte Huis ontvangen door President Theodore Roosevelt.

5. Na de oversteekplaats ga je links langs het kunstwerk 'Kunstenaarskolonie' weer naar het duinpad (tweede pad links). Dat vervolg je tot de eerste afslag links. Ga LA de trap af en loop langs een horecagelegenheid. Ga de trap op en sla RA op de Boulevard tot je aan je linkerhand de Vuurbaak ziet. Op het plein van de vroegere vuurtoren wordt in de zomermaanden nog een oude bomschuit (D) tentoongesteld.

D. Vuurbaak en bomschuiten

De Vuurbaak is de op één na oudste vuurtoren van ons land, oorspronkelijk gebouwd in 1605. De benaming sloeg op het feit dat er aanvankelijk een houtvuur op werd gestookt. De toren was een baken voor de vissersboten. Aangezien Katwijk niet over een echte vissershaven beschikte, moesten de bomschuiten steeds met karren in zee gebracht en ook weer het land opgetrokken worden. Die woeste taferelen behoorden met de Vuurbaak tot de geliefde onderwerpen van de schilders in Katwijk. Rond 1912 verdween de laatste bomschuit en daarmee verloor ook de toren zijn functie. Een van de oudste schilderijen van Katwijk met de Vuurbaak, Oude Kerk en een bomschuit op het strand is het schilderij Strandgezicht met visverkopers te Katwijk uit 1641, gemaakt door Jan van Goyen (te bewonderen in het Katwijks Museum).

6. Vervolg je weg over de Boulevard langs de viskraam Harteveld tot de weg een bocht naar links maakt en je op de Sportlaan uitkomt. Op de Sportlaan ga je steeds RD. Waar de laan ombuigt naar links, ga je RA de Zuidduinen in. Neem het rechterklinkerpad langs de Soefitempel, die stamt uit 1969. Houd op de splitsing links aan, langs de groen-witte slagboom. Je loopt in het gebied waar de zogenoemde boetvelden van de vissers lagen, graslandjes die zij gebruikten om hun netten te drogen en repareren, schapen te hoeden en ook aardappels te verbouwen. Een van de bekendste schilders die daar werkte was Jan 'Zoetelief' Tromp, een dove schilder en schoonzoon van Blommers, die in 1905 naar Katwijk kwam. Hij schilderde vooral voorstellingen met spelende of aardappel rooiende kinderen in de duinen, meestal met zijn eigen kinderen als model.

7. Ga op de eerste splitsing (bij knooppunt 64) RD en bij de volgende splitsing (knooppunt 3) LA (knooppunt 63). Loop steeds RD tot aan de driesprong aan het eind waar je LA slaat. Daar kun je ook nog het 37 meter hoge Vlaggeduin (hoogste punt van Zuid-Holland) op voor een mooi uitzicht. Vervolg je weg in de richting van het dorp tot je een fietspad kruist. Daar ga je RD langs het sportveld. Ga aan het eind rechts omhoog en houd rechts aan. Je komt uit op een klinkerweg (Nachtegaallaan). Daar sla je RA. Neem de eerste straat LA (Leeuweriklaan). Loop die straat uit tot een brede weg die je oversteekt. Aan de overkant ga je langs de kerk aan je rechterhand (Duinrustplein). Houd daar rechts aan (Annastraat). Ga deze straat steeds RD en sla aan het eind bij het witte hoekhuis voor een grasveld RA. Het eerste hoekhuis op de dijk (Hogeweg 1) is de villa Ons Prinsesje (E).

E. Villa Ons Prinsesje en Jan Toorop

De kleine witgepleisterde villa, genoemd naar Prinses Juliana die tijdens haar studie in Leiden een aantal jaren een vergelijkbare villa aan de Boulevard bewoonde, was door Hendrik Jesse 1902 ontworpen voor de bekende schilder Jan Toorop. Toorop, die een heel andere stijl had dan de schilders van de Haagse School, was al eerder regelmatig in Katwijk geweest. Hij woonde eerst in Pension Kruyt aan de Boulevard (op de plek van het huidige Hotel Noordzee), vervolgens in de villa De Schuur, ontworpen door de bekende architect H.P. Berlage. Deze villa is op last van de Duitsers in WOII afgebroken. Op die plek staat nu een huis met de naam De Schuur. De keuze van Toorop voor Katwijk was zeker ingegeven door de aantrekkingskracht van de zee en het vissersleven. Hij schilderde vooral werkende vissers met paarden en bomschuiten, netten- en schelpenkarren en vissersvrouwen op het strand. In het Katwijks Museum is zijn melancholische en symbolische tekening Zwervers in de duinen te bewonderen.

8. Bij de villa ga je beneden LA en loop je weer in de richting van de Boulevard (Voorstraat). Deze straat was lange tijd de belangrijkste verbindingsweg met het achterland en kreeg ook als eerste bestrating. Kapiteins en stuurlii woonden er graag. Na korte tijd zie je aan je linkerhand de Nieuwe Kerk die Jesse, net 23 jaar oud, bouwde in 1885. Loop verder tot Voorstraat 46 waar aan de rechterkant het Katwijks Museum ligt. Dit was eerder de kapitale woning, die Jesse in 1888 voor de bekende reder Dirk Meerburg bouwde. Na bezoek aan het mooie museum ga je verder de Voorstraat in.
9. Loop de Voorstraat uit. Op de hoek van de Voorstraat-Boulevard stond in de periode van de kunstenaars het Badhotel de Zwaan. De kunstenaarsvereniging had daarvoor omstreeks 1908 ook een tentoonstellingsgebouw gebouwd. Steek de Boulevard over en ga aan de overkant RD het strand op. Sla daar RA. Ga bij de strandslag 11 voor Beachhouse Key West RA en vervolgens LA weer over het duinpad. Loop dit pad geheel uit en buig aan het einde met het pad mee naar rechts. Je ziet aan de rechterkant Villa Allegonda (F). Ga achter de villa omhoog op de dijk met betonpalen en sla daar LA om terug te keren naar het beginpunt.

F. Villa Allegonda

Deze villa behoort, naast de Oude Kerk en de Vuurbaak, tot een van de weinige gebouwen in de kustzone die gespaard bleven. De villa heeft een rijke historie die nauw verbonden is met de kunstenaars die in Katwijk verkeerden. De villa werd in 1901 ontworpen door Hendrik Jesse en werd eerst verhuurd aan de Duitse schilder Munthe.

Toen deze in 1909 vertrok met zijn gezin, werd de villa verkocht aan een Rotterdamse theehandelaar die de naam van de villa omdoopte tot Allegonda. De handelaar besloot in 1916 de villa te verbouwen met hulp van zijn buurman, de schilder Menso Kamerlingh Onnes die op zijn beurt advies vroeg aan de bekende modernistische architect J.J.P. Oud. Op voordracht van Oud ontwierp zijn vriend Theo van Doesburg een glas-in-loodraam. Inmiddels is het gebouw een gemeentelijk monument en weer teruggebracht naar de versie uit 1936. De villa is in de loop der tijd vele malen geschilderd als markant monument van het kunstenaarsverleden van Katwijk.

Praktische informatie

Historisch beeldmateriaal, vooral schilderijen, staan in de wandelgids Naar de natuur. Wandelen in en rond kunstenaarskolonies

Museum

Katwijk Museum, Voorstraat 46, Katwijk aan Zee

Deze wandeling staat ook in 'Naar de natuur', wandelen in en rond kunstenaarskolonies. Deze wandelgids wordt uitgegeven bij Uitgeverij Gegarandeerd Onregelmatig. De gids is te bestellen op www.gegarandeerdonregelmatig.nl .
